
Het bewogen begin

In de serie 'Het bewogen begin' staan pioniers in de Christengemeenschap centraal: wat heeft hen bewogen en welke van hun impulsen zouden in onze tijd verder ontwikkeld kunnen worden?

Heinrich Ogilvie – mens van de daad

door Paul-Philippe Stevens (student priesterseminarie Stuttgart)

Phoenix

*Vlam in mij, laai weer op;
hart in mij, heb geduld,
verdubbel het vertrouwen –
vogel in mij,
laat zich opnieuw ontvouwen
de vleugelen,
de nu nog moede en grauwe;
o, wiek nu op uit verbrande takken
en laat den moed
en uwe vaart niet zakken;
het nest is goed,
maar het heelal is ruimer.*

Hendrik Marsman

De woorden van de dichter Hendrik Marsman zijn naar mijn mening karakteristiek voor de sterke, initiatiefrijke, vurige mens Heinrich August Paul Jakob Ogilvie (* 18-7-1893 Schleusingen (D), † Zeist 15-2-1988). Een pionier van de Christengemeenschap, die het woord bij de daad voegt, weet wat hij wil en veel in beweging brengt.

Zijn strenge vader was advocaat en notaris en stamde uit een adellijk Schots geslacht. Zijn moeder was de dochter van een rector van een gymnasium. Zij bracht zes kinderen ter wereld, waarvan Heinrich het derde kind en de oudste zoon was.

In zijn eerste levensjaren was Heinrich allesbehalve een gezond kind. Zijn leven werd bepaald door ziekte en zwakte, kinderziektes maakte hij dubbel of drievoudig door. Zo

moest hij van zijn arts twee jaar lang vastgebonden liggen, omdat men meende dat zijn rug door een val beschadigd was. Door de voortdurende confrontatie met zijn zwakke constitutie verzamelde hij veel innerlijke kracht.

Op school werd hij voor een dromer uitgemakkt en veel geplaagd. Zijn medeleerlingen gingen zelfs zover, dat zij hem telkens weer hardhandig met gespreide armen en benen tegen de muur aandrukten: kruisigen heette dit spelletje. Heinrich moest deze pijnlijke vernedering herhaaldelijk ondergaan, maar op een goede dag werd het hem teveel. Een uitbarsting van woede bracht de oplossing: zijn boosdoeners sloegen op de vlucht.

Ingrijpend was voor hem het overlijden van zijn moeder, toen hij tijdens de zomer aan de Noordzee op vakantie was. Hij was toen twaalf jaar oud. Door het verdriet om haar dood rijpte een innerlijk besluit: hij wilde geestelijke worden, om de mensen de ware werkelijkheid waarin wij leven te laten zien . . .

Onrustige tijden

Na het behalen van zijn schooldiploma studeerde hij theologie. Naarmate zijn studie vorderde, raakte hij steeds meer in twijfel over het geloof: is het verschijnen op aarde van Jezus Christus een geschiedkundig feit geweest of was het alleen maar een mythe, een ideaalbeeld waarvan het evangelie getuigt? Toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak, meldde hij zich vrijwillig als soldaat. Na twee weken aan het front – waar hij de dood dagelijks in de ogen zag –

raakte hij zwaargewond en werd met een verbrijzeld bovenbeen afgevoerd. Zeven maanden later verliet hij als invalide het hospitaal en voltooide het eerste deel van zijn theologiestudie. Inmiddels was hij weer in het leger en had een belangrijke ontmoeting met een eenvoudig gelovige katholieke soldaat. Deze bezat zo'n innige goedheid en liefde voor de medemens, dat Heinrich met hem een wezenlijke ontmoeting had: hij ontdekte de werkelijkheid van de levende Christus in een ander mens. En hij besloot: daaraan wil ik mijn leven wijden.

Na beëindiging van de oorlog leidde hij een soort studentenwoongemeenschap in Halle aan de Saale en sloot in 1921 zijn studie theologie met de laatste examens af. De mogelijkheid om als dominee te werken sloeg hij af. Heinrich Ogilvie wilde iets voor jonge mensen doen die onder de oorlog geleden hadden. Hij nam het initiatief een woon- en werkproject voor deze mensen te beginnen. Met dit ideaal voor ogen begon hij in het dorpje Redentin als knecht op een boerderij te werken, om zodoende de mogelijkheden van een landbouwbedrijf te leren kennen. In deze tijd verloofde hij zich met Margarethe Schulze, die hem vanaf dat tijdstip als trouwe levenspartner en moeder van hun vier kinderen tot aan haar dood in 1978 zou ondersteunen.

De stichting van de Christengemeenschap

In de zomer van 1921 stond plotseling een jonge man in de stal waar Heinrich bezig was. Het was de student Gottfried Husemann, die over de kosmische Christus vertelde en hem uitnodigde naar Dornach te komen. Hier zou onder leiding van Rudolf Steiner een cursus voor theologen (de zgn. Herbstkurs) gehouden worden, die naar een vernieuwing van het religieuze leven op zoek waren. Heinrich wees deze uitnodiging van de hand en stuurde Gottfried Husemann weg. Margarethe drukte hem op het hart: "Haal deze man terug, dit is jouw weg!", maar Heinrich sloeg dit voorstel in de wind.

Tijdens de winter van 1921/1922 hoorde hij voor het eerst Rudolf Steiner zelf spreken. Hij was diep onder de indruk van deze mens. Bij het lezen van zijn werk *Hoe verkrijgt men bewustzijn op hogere gebieden?* zei Heinrich, nadat hij de helft gelezen had: "Het is een voortreffelijk boek, alleen is het niets voor mij!". Toch vond hij stap voor stap een toegang tot de antroposofie.

In 1922 werd hij assistent aan de volkshoogeschool in Kassel. Hier leerde hij Richard Gitzke kennen, een jonge theoloog die in september 1921 in Dornach aan de cursus over religieuze vernieuwing van Rudolf Steiner had deelgenomen. Heinrich bezocht zijn voordrachten en werd zich bewust van de betekenis van de sacramenten. Zo besloot hij om mee naar Breitbrunn te gaan (augustus 1922), waar de volgende bijeenkomst van deze religieuze vernieuwingsbeweging zou plaatsvinden. Aanvankelijk keek hij de kat uit de boom, maar al snel kwam hij tot het "intuïtieve inzicht, dat werkelijk vrije gemeenten, gedragen door een objectief sacramentele cultus, de bron en tegelijkertijd de praktische oplossing kunnen zijn voor de problemen binnen de sociale samenleving". Zo besloot hij mee naar Dornach te gaan, om als één van de 45 deelnemers aan de stichting van de Christengemeenschap mee te werken. Hij werd op 16 september 1922 – 29 jaar oud – tot priester gewijd.

Heinrich Ogilvie nam het besluit om in Dortmund een gemeente te stichten. Zijn vrouw was hem nagereisd. Op 10 februari 1923 werd in Witten-Annen hun zoon Friedrich geboren. Aangezien de financiële middelen ontbraken om zijn familie te onderhouden, werkte hij tien uur per dag in de kolenmijnen van Witten-Annen. 's Avonds voerde hij gesprekken, gaf cursussen en voordrachten en legde zodoende de eerste grondslag voor het gemeentelieven. Na een half jaar in de kolenmijnen gewerkt te hebben, moest hij vanwege zijn gezondheid dit werk opgeven. In de herfst van 1923 werd de eerste mensenwijdingsdienst gecelebreerd. De gemeente was nu ook enigszins in staat een geestelijke te onderhouden.

De eerste Nederlandse gemeenten

Nadat Emil Bock op zijn terugreis van Engeland in Den Haag door actieve antroposofen benaderd werd met de vraag, of de Christengemeenschap ook in Nederland zou kunnen beginnen, werd Heinrich Ogilvie gevraagd om ook hier een gemeente te stichten. Eind januari 1926 vertrok hij naar Den Haag, liet zijn vrouw en kinderen voorlopig in Dortmund achter en moest zich stapsgewijs in een nieuw taalgebied inleven. "Ik heb de Nederlandse taal geleerd zoals een kind dat doet: door te luisteren en na te zeggen, niet schools met grammatica en woordenboek. Na zeven weken begon ik in het Nederlands te dromen, voerde gesprekken in deze taal en liet me onophoudelijk verbeteren. Vooral met betrekking tot de uitspraak. Na drie maanden hield ik voordrachten en evangelie cursussen in het Nederlands." Op de vraag hoe hij zich in dit vreemde land voelde antwoordde hij: "Als vuur dat in het water gegooid werd!". Friedrich Rittelmeyer en Emil Bock kwamen naar Nederland om het begin van het werk te ondersteunen. In een reeks van voordrachten werd op verschillende plaatsen over de beweging tot religieuze vernieuwing

gesproken. Op Palmzondag werden de eerste openbare mensenwijdingsdiensten in het Duits gehouden door Emil Bock in Den Haag en door Heinrich Ogilvie in Amsterdam. Op de eerste zondag van de feesttijd van Johannes de Doper, juni 1926, werd in het Nederlands gecelebreerd.

Samen met de secretaris van de Broederschap van Kandidaat-Notarissen Gerrit Gerretsen, met Cornelis Los, leraar aan de Vrije School in Den Haag, met Ludovicus Mirandolle, student aan de kunstacademie en met Marie Bruinier, die een uitgesproken taalgevoel had, werkte Heinrich Ogilvie hard aan de vertaling van de mensenwijdingsdienst in het Nederlands. Hij gaf bovendien wekelijks cursussen over het evangelie, de sacramenten en over het sociale vraagstuk in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

In november 1926 werd in Den Haag met twintig leden de eerste Nederlandse gemeente opgericht. Ogilvie ontving een toelage en liet zijn familie overkomen. In december 1926 werden de eerste Nederlanders gewijd: Gerretsen en Los; zij kwamen in Den Haag te werken, terwijl Heinrich Ogilvie naar Amsterdam ging. Ondertussen had de familie een derde kind gekregen: Sonja. Met de éénjarige Sonja in de kinderwagen trok Grete Ogilvie erop uit om een woning in Amsterdam te zoeken: een huis voor de Christengemeenschap, tevens woonhuis voor de familie. Zo vond zij het huis in de Johannes Verhulststraat 41, waar de gemeente Amsterdam vanaf 1930 actief was. Vijf jaar later werd de Christengemeenschap officieel door de Nederlandse staat erkend. Ondertussen was Heinrich Ogilvie zelf bewindsdrager geworden (1938), Mirandolle en later Müller werkten als geestelijken mee in Amsterdam.

Vele vluchtelingen uit het Duitsland van 1933, dat door de nationaal-socialisten werd gezuiverd, vonden de weg naar het huis van de familie Ogilvie; men werd hier met open armen ontvangen. Vanaf mei

1940 was dit met de nodige risico's verbonden: joodse mensen werden begeleid of geholpen onder te duiken. In 1941 werd Heinrich Ogilvie officieel door de Gestapo verboden nog langer zijn beroep als geestelijke uit te oefenen. Hij werkte nu achter de schermen verder met zielzorggesprekken en cursussen. Regelmatig stonden Duitse soldaten in uniform en joodse mensen – met de gele davidster – naast elkaar aan het altaar bij de uitreiking van de communie.

Sociale impulsen verwerkelijkt

Tijdens de naoorlogse jaren werd door Heinrich Ogilvie's bemiddeling het landgoed Land & Bosch verworven. Dit conferentieoord werd een plek waar talloze cursussen, synodes en familiebijeenkomsten plaatsvonden. Mede door zijn inzet werd ook de financiering van Huize Valckenbosch in Zeist mogelijk en in de jaren daarna verzezen de kerkgebouwen in Zeist, Rotterdam en Amsterdam.

Een van zijn grootste verdiensten is de vertaling van het Nieuwe Testament uit het Grieks in een Nederlands, dat geschikt is

voor de cultus. Ieder jaar in de Paastijd krijgen vele jeugdwijdelingen deze bijbel geschenken. Ook de vertaling in het Duits stelde hij zich tot opgave. Over dit vertaalproces, dat aan het sterfbed van zijn vrouw plaatsvond, schreef Heinrich Ogilvie: "Tijdens de laatste weken van haar leven nam mijn vrouw actief deel aan de vertaling van de Paulusbrieven. Ik las de hoofdstukken die ik vanuit het Grieks in het Duits vertaald had mevrouw von Gleich voor, die met een Duits oor meeluisterde en verbeterde. Zij zat naast het bed van mijn vrouw, terwijl niet vast te stellen was of ze wakker was of sliep. Plotseling sprak zij dan 'dat is niet goed!' en, nadat ik het verbeterd had 'ja, dat is beter!'".

Na het overlijden van zijn vrouw leefde Heinrich nog tien jaar. Hij woonde intussen in Huize Valckenbosch. Tot ver in de tachtig werd het hem mogelijk gemaakt, de mensenwijdingsdienst te celebreren. "Ik mag nog niet sterven, dus moet ik werken!". Tot op het laatste moment van zijn leven bleef hij – ondanks alle lichamelijke ongemakken van de ouderdom – actief. Sprak hij in het openbaar, dan stond hij, omdat hij dat zo gewend was, vaak onder minutenlang gesteun op. Het getuigt van een diep menselijke impuls zich op te richten en uit de kracht van het ik te spreken. Zo schreef hij in zijn autobiografie (*Jakob, wo bist Du?*): "Ik leerde en oefende überhaupt niets meer uit eigen initiatief en wilsimpulsen te doen. Veeleer leerde ik kleine en grote verplichtingen die van dag tot dag, van uur tot uur op mij afkwamen, op te pakken en uit te voeren met de wilskracht die mij tegelijk met de opgave innerlijk toekwam".

Hij stierf op 94-jarige leeftijd aan de gevolgen van een longontsteking. Heinrich Ogilvie was een man van de daad, een mens die veel in beweging bracht en ook veel verwerkelijkte, waarvan wij nog steeds de vruchten plukken. Welke van zijn impulsen zouden in onze tijd verder ontwikkeld kunnen worden?

